

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันการบริโภคโดยทั่วไปนั้นไม่ได้เป็นการบริโภคสินค้าประเภทอาหารเพื่อการดำรงชีวิตเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการบริโภคสินค้าประเภทสิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ เพื่อให้ตนเองได้รับความพอใจสูงสุดภายใต้ข้อจำกัดของรายได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามระดับความพอใจของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมที่ตนเองประสบอยู่ จึงทำให้พฤติกรรมในการบริโภคสินค้าของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เชื่อว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากผู้บริโภคแต่ละรายมีข้อจำกัดในเรื่องของทรัพยากร ดังนั้นผู้บริโภคจะมีการจัดลำดับของการบริโภคก่อนหลังแตกต่างกัน โดยคำนึงถึงอรรถประโยชน์สูงสุดที่ตนเองจะได้รับเท่าที่ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดของตนจะเอื้ออำนวย

ค่าใช้จ่ายในการบริโภคนั้นถือเป็นสัดส่วนที่ใหญ่ที่สุดของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ GNP (Gross National Product) และเป็นรายจ่ายที่ค่อนข้างมีเสถียรภาพ ระยะเวลาที่ผ่านมาผู้บริโภคไทยส่วนใหญ่นิยมบริโภคสินค้าจากต่างประเทศ ตลอดจนมีการท่องเที่ยวและศึกษาต่อในต่างประเทศเป็นจำนวนมากขึ้นทำให้ประเทศไทยขาดดุลบัญชีเดินสะพัดสูง โดยขาดดุลถึงร้อยละ 8 ของผลิตภัณฑ์ในประเทศ หรือ GDP (Gross Domestic Product) ในปี พ.ศ.2538 และร้อยละ 7.9 ในปี พ.ศ.2539 ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและภาวะการครองชีพของประชาชนสูงขึ้น (วารสารการเงินการธนาคาร 2541, หน้า 12-13) โดยเห็นได้จากตาราง 1.1 ที่แสดงรายจ่ายประชาชาติและการบริโภคของครัวเรือนของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2535-2539 ดังต่อไปนี้

ตาราง 1.1 รายจ่ายประชาชาติและการบริโภคของครัวเรือนประเทศไทย

(หน่วย : พันล้านบาท)

ปี พ.ศ.	รายจ่ายประชาชาติ (GNP)	การบริโภค (C)	ร้อยละของ C ใน GNP
2535	2,767.95	1,550.50	56.02
2536	3,108.92	1,732.34	55.72
2537	3,558.72	1,971.14	55.39
2538	4,101.48	2,240.10	54.62
2539	4,475.33	2,503.55	55.94

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ถึงแม้ว่าจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาส่งผลให้เกิดปัญหาสภาพเศรษฐกิจภายในประเทศหดตัวลง จำนวนสถานประกอบการ และสถาบันการเงิน ปิดกิจการ คนงานถูกเลิกจ้างเป็นจำนวนมาก ส่วนผู้ที่ยังมีงานทำอยู่ก็ต้องถูกตัดเงินเดือน-โบนัส (จากเดิมในยุคเศรษฐกิจเฟื่องฟู ปี พ.ศ.2538-2539 นั้น บางบริษัทมีการแจกโบนัสถึง 20-24 เดือน) ซึ่งล้วนแต่ส่งผลในด้านการใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคทำให้ผู้บริโภคมุ่งประหยัด และลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลง อย่างไรก็ตามโดยธรรมชาติของมนุษย์ต้องการมีความกินดีอยู่ดีทัดเทียมกับผู้อื่นและต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้เป็นไปตามสภาพสังคม ทั้งยังมีความต้องการสินค้าที่มีราคาสูง เช่น ที่อยู่อาศัย รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า และอื่น ๆ เพื่อที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น แต่สภาวะความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคลรวมทั้งรายได้ไม่สามารถที่จะซื้อสิ่งของที่ตนต้องการได้ ดังนั้นจึงมีหลายวิธีในการจับจ่ายใช้สอย เพื่อที่จะได้สิ่งที่ต้องการทันที เช่น โดยการชำระด้วยเงินสด เช่าซื้อ ผ่อนชำระ นอกจากนั้นผู้บริโภคยังต้องสำรองเงินบางส่วนไว้ใช้จ่ายในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดมาก่อน ทั้งยังต้องตัดสินใจว่ารายได้ที่ได้รับในปัจจุบันและที่คาดว่าจะได้ในอนาคตนั้นควรจำใช้อย่างไร จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด ในช่วงปี พ.ศ. 2535-2539 ที่ผ่านมานั้น การบริโภคส่วนใหญ่ของครัวเรือนไทยนั้นเป็นการบริโภคสินค้าที่ไม่คงทน เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ เสื้อผ้า น้ำมันเชื้อเพลิง ไฟฟ้า และน้ำประปา เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 58-61 ของการบริโภคทั้งหมด รองลงมาคือการบริโภคบริการต่างๆ เช่น บริการขนส่งและสื่อสารบริการด้านนันทนาการ คิดเป็นร้อยละ 25-27 บริโภคสินค้าคงทน เช่น ที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ คิดเป็นร้อยละ 13-14 ดังแสดงในตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 การบริโภคของครัวเรือนแยกตามประเภทของสินค้า

(หน่วย : พันล้านบาท)

ปี พ.ศ.	2535	2536	2537	2538	2539
รายการ					
การบริโภค (C)	1,550.50	1,732.34	1,971.14	2,240.10	2,503.55
(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)
สินค้าคงทน	207.53	250.03	278.87	333.95	359.31
(ร้อยละ)	(13.40)	(14.43)	(14.15)	(14.19)	(14.35)
สินค้าไม่คงทน	945.17	1,023.11	1,157.99	1,331.30	1,508.87
(ร้อยละ)	(60.96)	(59.06)	(58.75)	(59.43)	(60.27)
บริการ	397.80	459.20	534.28	574.85	635.38
(ร้อยละ)	(25.64)	(26.51)	(27.10)	(25.66)	(25.38)

ที่มา : สำนักงานพัฒนาคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาวะเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจของสถาบันการเงิน ทำให้มีผลกำไรจากการประกอบการลดลง อีกทั้งมาตรการ 14 สิงหาคม พ.ศ.2541 ของรัฐบาลเร่งให้ธนาคารต้องมีการเพิ่มทุน และกันสำรองจากหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ส่งผลให้สถาบันการเงินต้องหาแนวทางวิธีการที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับสถาบันของตนเองวิธีหนึ่งในหลายวิธี คือการลดค่าใช้จ่าย ที่สามารถลดได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งเห็นผลชัดเจน คือ การขอความร่วมมือจากพนักงานให้เข้าโครงการเกษียณอายุงานก่อนกำหนด (Early Retirement) โดยการจ่ายบำเหน็จเป็นการตอบแทนแก่พนักงานที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการหรือการลดโบนัส และลดอัตราส่วนการขึ้นเงินเดือน ในกรณีที่พนักงานสมัครใจที่จะทำงานต่อกับองค์กรจากสิ่งเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวได้ส่งผลให้พนักงานต้องรับภาระจากค่าใช้จ่ายที่เพิ่มจากค่าครองชีพที่สูงขึ้นในปัจจุบัน

ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบถึงการใช้จ่ายของพนักงานในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ.2540 และการใช้จ่ายในปัจจุบันว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอย่างไร, ศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายต่อเดือนเมื่อเทียบกับรายได้ของแต่ละบุคคล ตลอดจนความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านสวัสดิการของพนักงาน ขวัญและกำลังใจของพนักงาน เพื่อที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนของหน่วยงานด้านทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับสภาวะเศรษฐกิจต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายของพนักงานธนาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาในจังหวัดเชียงราย พะเยา และลำปาง ก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ
2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบต่อสวัสดิการและขวัญกำลังใจของพนักงานธนาคารก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ

1.3 นิยามคำศัพท์

พนักงานธนาคาร หมายถึง พนักงานธนาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาในจังหวัดเชียงราย พะเยา และลำปาง

พฤติกรรมกรรมการบริโภค หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการบริโภคของพนักงานธนาคารก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 เปรียบเทียบกับการบริโภคในปัจจุบัน

สินค้าบริโภค หมายถึงสินค้าที่เมื่อใช้จ่ายบริโภคแล้วสามารถสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคได้ทันที ซึ่งมีทั้งสินค้าที่มีความจำเป็นต่อร่างกาย สินค้าที่ตอบสนองต่อความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต และสินค้าที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินต่าง ๆ นั้นคือเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคเน้นที่การตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบันมากกว่าที่จะคำนึงถึงผลตอบแทนที่จะมีขึ้นในอนาคต ตัวอย่างสินค้าบริโภค ได้แก่ สินค้าจำพวกอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ของใช้ประจำวันภายในบ้าน เป็นต้น

รายได้ หมายถึง ผลตอบแทนทุกอย่างที่พนักงานธนาคารได้รับจากการปฏิบัติงานหมายรวมถึงเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ ค่าเช่าบ้าน และค่าตอบแทนในรูปของประโยชน์เกื้อกูลอื่นๆ

สินค้าคงทน หมายถึง สินค้าที่มีสภาพและลักษณะความคงทนของอายุการใช้งาน กล่าวคือ จะต้องเป็นสินค้าที่ตามสภาพของความคงทน ภายหลังจากการใช้งาน 1 ปีไปแล้ว ก็ยังคงมีสภาพเหมือนเดิม หรือเสื่อมสลายไปเป็นบางส่วน แต่ยังคงอยู่ในสภาพใช้งานได้ดี ตัวอย่างของสินค้าคงทน ได้แก่ อุปกรณ์ไฟฟ้าในครัว ตู้เย็น เครื่องเสียงวิทยุ/โทรทัศน์/วิดีโอ ชุดโซมเรียเตอร์ อุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม เครื่องซักผ้า/อบผ้า เครื่องปรับอากาศ อุปกรณ์ไฟฟ้าอื่น ๆ รถยนต์ รถจักรยานยนต์/จักรยาน เฟอร์นิเจอร์ ที่ดิน บ้านพร้อมที่ดิน เป็นต้น

สินค้าไม่คงทน หมายถึง สินค้าที่มีสภาพของความคงทนทั่ว ๆ ไป จากการใช้บริโภคไม่เกิน 1 ปี นั่นคือ เป็นประเภทของสินค้าที่เมื่อใช้บริโภคแล้วจะเสื่อมสลายสิ้นเปลือง เปลี่ยนรูปหรือหมดสิ้นไป ตัวอย่างเช่น สินค้าในหมวดอาหาร เครื่องดื่ม ยารักษาโรค ยาสูบ เป็นต้น

สินค้าบริการ เป็นลักษณะของการใช้จ่ายบริโภคชนิดหนึ่งที่แยกออกมาจากการบริโภคสินค้าคงทน และสินค้าไม่คงทน ทั้งนี้เป็นลักษณะการบริโภคที่ไม่มีตัวตน แต่ที่ต้องจัดว่าเป็นการบริโภคประเภทหนึ่งก็เพราะว่าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ เช่นเดียวกับการบริโภคสินค้าประเภทอื่น ๆ เช่น การศึกษาของบุตร การศึกษาของตนเอง การศึกษาของบุคคลอื่น นันทนาการ หนังสือพิมพ์ วารสาร ค่าใช้จ่ายงานเลี้ยง งานกุศล (งานบวช กฐิน ฯลฯ) สลากกินแบ่ง เลี้ยงโชค การกีฬา การบริการทางการแพทย์ การเสริมสวย และการบันเทิงต่าง ๆ เป็นต้น

ความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (Marginal Propensity to Consume : MPC) หมายถึง แนวโน้มในการบริโภคของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นอีก 1 หน่วยหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นอัตราส่วนระหว่างการเปลี่ยนแปลงในการบริโภคต่อการเปลี่ยนแปลงในรายได้ที่ใช้จ่ายได้

ความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ย (Average Propensity to Consume : APC) หมายถึง อัตราส่วนของรายได้ที่ถูกใช้จ่ายไปในการอุปโภคบริโภค ณ ระดับรายได้นั้นๆ โดยที่ในจำนวนรายได้ 1 หน่วย ใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการบริโภคเป็นสัดส่วนเท่าไรของรายได้

พนักงานช่วยบริหาร หมายถึง พนักงานธนาคารที่มีตำแหน่งเทียบเท่าผู้ช่วยสมุหบัญชี
พนักงานบริหารขั้นต้น 2 หมายถึง พนักงานธนาคารที่มีตำแหน่งเทียบเท่าผู้ช่วยผู้จัดการ
พนักงานขั้นต้น-ชั้นกลาง หมายถึง พนักงานธนาคารที่มีตำแหน่งเทียบเท่าพนักงานปฏิบัติ

การ

พนักงานบริหารขั้นต้น 1 หมายถึง พนักงานธนาคารที่มีตำแหน่งเทียบเท่าสมุหบัญชี

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการบริโภค และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่ายของพนักงานธนาคารเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป
2. เพื่อเป็นประโยชน์ในการดูแลพนักงานและเป็นข้อมูลสำหรับวางแผนในการกำหนดนโยบายและมาตรการในการช่วยเหลือค่าครองชีพให้สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจ

1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินงานทั้งสิ้น ประมาณ 6 เดือน คือตุลาคม 2542 ถึง มีนาคม

2543